

filosofování o psychoanalýze

bohuslav brouk

luter arma silent Musae. (Mezi zbraněmi zmílkají Musy.) Světová válka, zaneprázdnění svými zájmy všechny lidské mozky, chovala se k duševním statkům, ne právě bezprostředně nutným k zachování holé existence, opravdu macešsky. Proto poválečná doba musila rychle dohánět, co bylo zameškáno. Bylo toho mnoho, třebaže i za války se vědecky i umělecky pracovalo a že během jejího trvání byla kultura obohacena o neocenitelná díla. Teprve však mírová doba odhalila a zpopularisovala všechny hodnoty, které hospodářské a společenské poměry XX. století s sebou přinesly. O Einsteinově či Freudově dověděl se vlastně svět až v poválečných letech, ačkoliv teorie relativity i psychoanalýza byly vypracovány alespoň v svých principech dávno před válkou. O teorii relativity a o psychoanalýze bylo dlouze psáno vědecky i laicky, neboť byly to aktuální problémy i pro «Národní politiku» rovněž jako pro vědecký časopis. Nesmějí podceňovati významu těchto laických kritik, stavějících se zvláště ostře proti psychoanalýze, neboť dělaly náladu jejímu přijetí v kruzích vědeckých.

Psychoanalýza je dosud velmi potírána. Je něčím

zcela novým na poli vědeckém,

a to hlavně ve svých sociologických a filosofických důsledcích. Staví se mimo všechny dosavadní teorie, vysvětluje psychoanalyticky lidské dějiny kulturní i sociální na podkladě skoro pansexualistickém (zdůraznění vlivu pohlavního pudu). Z těchto důvodů žádala také určitou opravu dosavadních názorů, čímž si získala nepřátelství vědeckého světa. Psychoanalýza je daleko důležitějším objevem, než teorie relativity; avšak nedošla nikde ani z části takového obdivu a přijetí jako tato. Ti, kdož se zastávali psychoanalýzy, činili tak buď z «módnosti» nebo ze snobismu. Celý buržoasní svět kategoriicky psychoanalýzu zamítl a ti, kteří ji ochraňovali, měli k tomu jisté především důvody v jejím poměru k náboženství a lidským ideám vůbec.

otázka poměru psychoanalýzy k marxismu

zůstává však dosud ožehavým problémem. Teorie relativity, zabývající se kosmem, chtěla opravit naše pojetí vesmíru; kdežto psychoanalýza korigovala poznání nás samých. Tato kritika, diskreditující naše nejvyšší ideály nám dosud neobvyklým způsobem, způsobila, že bylo proti psychoanalýze ze všech sil vždy a všude bojováno. Mezi lidem sklídila smích a ve vědeckých kruzích bylo proti ní postupováno jako proti «nevědecké» metodě a násilně zkonstruované teorii. Tento odpor vyznává zcela jistě z čistě morálního stanoviska a nebylo-li u marxistů toto morální zaujetí tak silné jako idealistický «kategoriický» imperativ buržoasie, byla jejich nesympatie zesilována disharmonickým poměrem freudistů s marxismem. Psychoanalýza ve své podstatě, jako samostatná věda, byla paušálně odmítnuta, (aniž by se s ní kdo fádne a vědeckým způsobem vypořádal) jak levým tak pravým kulturním křídlem. Za tohoto postavení mohla se psychoanalýza udržet jen proto, že skutečnost je stále ověřovala, což nejjasněji ukázaly její terapeutické (léčebné) výsledky.

Jelikož věd nemůže vyhovovati kritérium kategoriického «imperativu» či apriorního popření správnosti psychoanalýzy, musíme ji kritizovati zcela nezaujatě.

Správnost metody jeví se vždy ve správnosti výsledků. Nesmějí nikdy, a také ne u psychoanalýzy, zahrnovati předem metodu snad k vůli tomu, že se podstatně liší od způsobů dosud užívaných. Jednotlivé poznatky psychoanalýzy objasnily dokonale tajemství našeho duševního života. Rozložením duševních projevů, vysvětlením symbolu z neuvědomělých pohnutek podobných atd. dosáhla psychoanalýza posléze

ucelěného obrazu pohlavního života,

který podle ní, spolu s pudem sebezachování, podmiňuje naši psychologii. Někteří psychoanalyticky považují pud sebezachování a «libido» (pohlavní pud) za jediný pud povahy energetické, kdežto ortodoxní freudisté dosud oba od sebe co nejpřísněji odlišují. Sexuální život byl psychoanalýzou vyzdvížen do pořadí jakožto jeden ze zdrojů veškeré životní energie a nerozlučně spjat s fyzickým životem. Ježto již i lidské embryo je sexálně disponováno, jsou rovněž hlavní rysy dětské letory, které nacházíme symbolisovány i u dospělých i v psychologii celého národa, povahy sexuální. Ovšem sexualita v infantilním (dětském) vývoji je přirozeně rázu nedokonalého a jejím znakem, (který můžeme pozorovati jako perversitu u dospělých lidí), není, v prvých periodách, vůbec ukojování pohlavních orgánů, nýbrž orgánů orálních a análních (úst a řití). Celý tento obraz infantilního sexualismu od orálně-análních počátků až po «Oidipův komplex» (*), kde nabývají převahy již genitálie (rodidla), jejichž ukojování je vztahováno k objektům rodičovské — incestní lásky, byl vybudován psychoanalytickou metodou na základě šetření neuras. Neurosa jeví totiž — třebaže latentně (skrytě) v podvědomí — ve svých symptomech stopy těchto forem infantilního sexuálního života, kterých chce libido (pohlavní pud) dosáhnouti, nenalézajíc v normálním způsobu dostatečného ukojení. Těto regresí (návratu) k infantilním formám je zabráněno naším sociálně-morálním Já, kterýžto spor je projevován symptomy neurosy. Naše Já bojuje proti regresí libida potlačováním jeho cílů v podvědomí, což na venek se jeví symbolisováním a nesmyslností symptomů, způsobenou nesouvislostí, jež je zavínána censorednou prací našeho intelektu.

Tyto výsledky psychoanalytických prací, ověřené praktickými úspěchy v léčení portvrují

správnost metody použité psychoanalytiky

Pokud taktó psychoanalýza pracovala pouze na poli lékařském, zabývající se patologickými abnormalitami, stačil jí k osvětlení duševního života život pudový. Psychoanalýza však nezůstala jen při svém úzkém oboru psychotherapie a v dnešní době vypracovala se skoro k samotnému filosofickému názoru. Jako filosofové ukázali se psychoanalyticky zcela neschopnými. Zapomněli, že vyšli se svými poznatky ze zcela speciálních případů

*) Oidipův komplex je stadiem vývoje libida, kde dítě je sexálně vázáno na rodiče. Z toho vyplývá něžný poměr k matce a nepřátelský k otcovi, který je dítěti sokem v lásce. Rodičovská láska ukázala se v dějinách (v prahradním zřízení) sociálně destruktivní a duše sama touhu po ní potlačila. Tento zákaz, který později přešel v zákony, sluje incest.

a že v sociologii nemají co činiti se slopcenčními neurotiky. Třebaže zjistili, že i společenskými symptomy, jaké jsme seznali u neuras, neměli opomenouti, že zde jsou jejich dispozice většinou podmínky sociální. Naše počínání nelze vykládati jen pudově, nýbrž musíme bráti patřičný zřetel na

vnější ekonomické vlivy

Hledati ve všem pouze pudové, sexuální prvky je nanejvýše nesprávné, neboť v hospodářském životě je sexuální ukájení — můžeme-li vůbec o nějakém mluvit — sekundární a to co nejnepřímější. Psychoanalyticky však prostě nehleděe vpravo ani vlevo, abstrahovali své speciální poznatky na celý kosmos. Nedovedli vůbec postřehnouti jiné momenty zúčastněné na procesu vývoje, což vedlo později nejen k špatným závěrům ve filosofii nýbrž i v jejich vlastním oboru. Jejich jednostranný názor, který je příčinou

zbytečného konfliktu s marxismem,

zabraňuje též vědeckému — historicko-materialistickému — využití psychoanalýzy v světovém názoru. Špatně filosofování postavilo psychoanalýzu před klamně ideály a ještě klamnější cesty k jejich dosažení.

Vzhledem k jejímu vlastním oboru způsobilo opomenutí jiných vlivů, podmiňujících lidskou psychologii, chybný názor, že poznání samé je dostatečným prostředkem k uzdravení — k potlačení neurosy. Psychoanalyticky měli by si býti plně vědomi své bezmocnosti v nynější době a společnosti, neboť uzdravení je podmíněno sociálními příčinami, které jsou dnes velmi nepříznivé jejich léčení. Je tedy boj psychoanalýzy nejen bojem za ovládnutí naší duše, nýbrž je — vlastně měl by býti — v prvé řadě bojem

za dokonalejší, sociálněji společnost

Poznání nestačí totiž k zabránění neraciálnosti a pathologičnosti naší duševní činnosti a to tím spíše, týká-li se to psychologie celého národa. Chceme-li potíratí takovéto chorobné symptomy, musíme i v případech čistě pathologických jítí věci na kloub a odstranití nejdříve primární příčiny. Poznání samo by bylo léčivým prostředkem v dnešní společnosti jen v tom případě, kdyby našlo jedince, který by byl dosti silen přemoci a ovládati své libido, což však fyziologicky je myslitelné snad toliko pomocí operativního vykleštění. Psychoanalýza, nechťe dosáhnutí svým léčením asexualnosti, nýbrž ideální

normální ukájení sexuálního pudů,

musí přihlížeti k tomu, že tento ideální způsob je závislý na sociálních a přírodních podmínkách a že jsou tedy nuceni někteří lidé ukojovati se jiným způsobem, třebaže pathologickým. Ovládnutí libida do té míry, že by mu bylo odíráno ukájení v jakékoliv jiné formě než normální, je jistě absurdní, neboť normálně neukojené libido, neukojilo se jednou formou, naide si cestu v jiné. Potlačí-li se tedy vliv libida na jedné straně, na druhé vystoupí opět jiný jeho symptom, třeba ve formě velmi kultivované a latentní, jako je sama poesie. Projevují-li se pak i v lidové psychologii a to nejzřetelněji u starších primitivních národů v tanci, eposu, malbách, mythech etc. pathologické symptomy podobného ukájení, musíme uvážiti, že reálné možné ukojení není nikdy

zlí duchové revoluce indického proletariátu:

Mistres Sarojini Naidu a mister Mahatma Mohandas Karamčand Gandhi.

plně dokonalosti a že i nejideálnějším pohlavním stykem zůstává určitá kapacita libida vždy neuspokojena*) z důvodů zcela jasných. Láska totiž, jako libidonosný projev je pudem po sblížení, po sloučení s milovanou osobou v původním slova smyslu. Nalezením ideálního objektu v analogické podobě ženy dochází láska — pud po vniknutí v druhou osobu — alespoň částečně realizace. Ve všech aktech lásky vidíme touhu po reálném sjednocení ať již v polibku, jenž je symbolem spolknutí, sněžení druhého, či v souloží, kde inisio penis (niknutí údu) je jejím nejfrapantnějším projevem. Samotný coitus (soulož) je jen náhražkou onoho chtěného spojení, které se zachovalo podnes i v ideálu dokonalého absolutna (upomínající na klid spočinutí v mateřském lůně) ve filosofii, ve všech theologických systémech a i v idealistických vědách, jako nejvyšší lidská meta, která se tím stává více žádoucí, čím je nedokonalější vzájemný poměr milenců, vyžadující co nejlépejší koherenci psychickou. Poněvadž je většina styků nedokonalých a ideálním přibližuje se jen nepatrné procento, projevuje se neuspokojení nadpozemským životem tak intenzivně, že

každý touží po něčem jiném,

vyšším, kde by bylo možno dosáti dokonalé blaženosti v úplném ukojení jeho tužeb, které na konec vždy jsou idealisovanou touhou po klidném a spokojeném životě v lůně mateřském. Musíme si proto znovu připamatovat, že jistý díl libida zůstávající vždy a u každého neukojený normálním sexuálním životem, musí si hledati cestu odlivu v regresi k infantilním formám. U více kultivovaných lidí a národů jeví se tato regrese v psychických symptomech jsouc potlačována morálním Já. Poněvadž forma k níž libido reaguje, je reálně neuskutečnitelná, znamená to v případě, že by nebyla neuroticky sublimována, neschopnost

*) t. zn., že všichni lidé jsou disponováni k takovému pathologickým projevům.

přizpůsobiti se reálnému světu jakožto objektu neskytajícímu ukojení. Krátce tedy úplnou neschopnost k životu, takže

úplně očista naši psychologie od pathologických konfliktů sexuálních pudů s Já,

ve kterých libido dosahuje ukojení onoho nedosažitelného je psychologicky i fysiologicky neproveditelná a nemožná.

Co se týče speciálně pathologických případů, může býti uveden pacient normálním pohlavním životem na niveau ostatních lidí, kteří ovšem také nejsou úplně prosti neurotických symptomů. To znamená, že neurotický disponovaný člověk může býti psychoanalyticky šetřením zbaven devadesátí procent neurotických symptomů, kterými je zbytečně zatížen, avšak úplně jejich vymýcení není dosažitelné.

Toto vymýcení je též zcela neužitečné, neboť s hlediska sociálního ideologie, v níž psychoanalýza našla pathologické prvky, způsobila vždy více dobra než zla. Psychické účinky libida coitem plně nevyčerpaného jsou příčinou a podstatou naší ethiky-altruismu — nepoměrně převažují jeho asociální vlivy. Touha po splnutí, jež je charakteristikou lásky, nedosahující dokonalé realizace ve styku s lidskou osobou, hledá ideál inтраuterinního života v samé přírodě a není proto v milostném poměru jen k jedné osobě, nýbrž k celému světu, k celé společnosti.

láska stává se tu jakýmsi fluidem,

které není vázáno na určitý oběh, ale jež lze přenést na celé naše okolí.

Nemáme ani práva ani přičiny chtít naši psychologii vymaniti z područí těchto sexuálních vlivů, čehož ostatně jak bylo výše řečeno nelze ani docílit. Kdyby si psychoanalyticky uvědomili důležitost a podměněnou nutnost oněch neurotických prvků v psychologii a nepovažovali je za zneužití přirozených sexuálních pudů, nestavěli by si nesprávných ideálů hygienisace lidského du-

ševního života v naprosté racionalisaci našich duševních pochodů. Psychoanalytikové, kteří jsou si sice vědomi sociálních funkcí libida, nepoznavše však vlastní povahu tohoto pudu a pojmající ho za abstraktní a bezobsažný vztah k objektu, myslí, že se může eliminovati přímým vztahem k jiným objektům (k společnosti), není-li zcela ukojeno pohlavním stykem se ženou. Libido je však tak velké intensity a neuskutečnitelných požadavků (ideál inтраuterinního života), že přímé ukojení vázané na přírodní podmínky by mu nestačilo a musí býti proto nejdříve morálním Já zmírňováno a jeho prvě cíle nahrazovány symbolisovanými, aby se spokojilo s reálně dosažitelným. Obrácení libida k účelům sociálním lze totiž docílit jen touto nepřímou cestou neurotických symptomů, protože jsou tyto sverhovaně odůvodněnými a každý boj proti nim je nejen nesprávným, ale i nesociálním. Psychoanalýza však nemá ethiku za tak důležitý sociální jev, aby se s ní děle zabývala. Sociálním využitím libida ve formě společnosti prospěšné nemá na mysli přímo ethiku nýbrž pouze podmínky praedestinuující. Tato je jí vůbec něčím méněcenným, jak sociálně tak i psychologicky, neboť nepřipouští že by kdy ethika mohla býti přímo požadavkem libida, jak jsme jí my uznali. Kdyby psychoanalytikové byli více lidmi než lékaři a opustili ve filosofii své speciálně lékařské kritérium, mohla býti dnes psychoanalýza již daleko dále. Nadměrné přečehování vlivů vnitřních pudů na lidskou psychologii a současně úplné podceňování vnějších vlivů znemožnilo totiž přijetí psychoanalýzy jinou vědou a tím i její širší využití. Z těchto příčin byl vyvolán také spor s historickým materialismem. Jednostrannost psychoanalýzy jsou dnes zahrabány její cenné poznatky, takže činí tato spíše v mnohých případech dojem exotické teorie — bizarní hračky — než prakticky užitečné vědy.

Rozšiřujte TVORBU